

TÜRK KÜLTÜRÜNDE HEDİYENİN ALGILANIŞI*

A. Mevhibe COŞAR**

Özet

Bu çalışmada, Türkçede hediye kavramına ilişkin kelimeler ve atasözleri bir araya getirilerek değerlendirilmeye; böylece Türk kültürünün hediyeye bakış açısı, dolayısıyla hediye kavramı etrafında oluşan ortak bilinç ve algılama belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hediye, Türk kültürü, Türk dili, Türk kültüründe hediye.

PERCEPTIONS TOWARDS GIFT IN THE TURKISH CULTURE

Abstract

The main purpose of this study is to examine concepts and matrix words regarding gift in the Turkish culture. Besides this, through data based on Turkish language, perceptions towards gifts in the Turkish culture were also investigated. Furthermore, the common conscious concerning gift revealed by this research.

Key Words: Gift, Turkish Culture, Turkish Language, Gift in The Turkish Culture.

GİRİŞ

Her dilin söz varlığı, sosyal bilimlerin hemen bütün alanları için farklı biçimlerde de olsa incelenmeye elverişlidir. Bu sebeple tarih, sosyoloji,

* MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen "Türk Kültüründe Ayrıntılar: Hediye Sempozyumu"nda (16-18 Kasım 2005) sunulan bildiriden hareketle hazırlanmıştır.

** Doç. Dr., KTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

psikoloji, folklor, felsefe gibi alanlarda, kültürün üretim, aktarım ve iletişim vasıtası olan dilden hareketle önemli sonuçlara ulaşılabilir demek mümkündür.

Doğan Aksan kelimeyi, “Bir kavram bir de ses yönü olan; zihindeki tasavvurları dilden dile değişen ses dizileriyle söz haline getiren, her dilin kaynaşmış bir düşünce-ses birleşimidir; dildeki başka öğelerle ilişkili bir anlama ve anlatma birimidir”¹ şeklinde tanımlamaktadır. Bu anlamda kavram da dünyadaki nesnelere, durumların, hareketlerin ve tasavvurların dildeki ifadesidir².

Humboldt, her dilin dünyayı kendine göre anlayıp, kendince anlattığı görüşünü öne sürer. Bu görüş, her dilin kendine özgü bir anlam yapısı, dolayısı ile anlatım yolu olduğu gerçeğine işaret eder³. Kelimelerin anlamları, aynı zamanda temel bir olgunun farklı yönleriyle farklı biçimlerde adlandırılabilmesini gösterir⁴. İnsan zihninin nesne ve olgular karşısında ürettiği dil birimleri olan kelimeler, taşıdıkları anlamlarla ilişkili olarak insanın zihninin işleyiş biçimini, varlığı algılayışını ortaya koyan kültürel tutumunu açıklar. O halde; bu kelimelerden yola çıkılarak söz konusu nesne ve olgulara ilişkin yorum ve değerlendirmelere ulaşılabilir.

Bu bağlamda, hediye kavramının Türkçenin söz varlığında yer alış biçimi, bir tutum belirleyici olarak çözümlenmeye imkân veren bir ayrıntıdır. Türk söz varlığında kelime ve kalıp sözler ele alındığında hediye kavramı çerçevesindeki karşılıkların çeşitliliği dikkat çeker. Aşağıda, söz konusu karşılıklar kelime ve atasözü düzeyinde değerlendirilmeye; aynı anlam kümesinde yer alan birimler bir arada ele alınmaya çalışılacaktır.

1. Kelime Düzeyinde Hediye

1.1 Türkiye Türkçesi Söz Varlığında Hediye:

Türkiye Türkçesinde bugün, Arapçada “yol göstermek, doğru yola iletmek” manasındaki hidayet (hüda, hedy) kökünden türeyen **hediye**⁵ kelimesinin **hediye** biçimi, Kaşgarlı Mahmut’un tanıklığı ile Oğuzca **yarmakan**⁶ kelimesinin **armağan**⁷ biçimi ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Hediye kelimesi, temel anlam ilişkisi içinde, en geniş ifadesi ile genel olarak; “insanlar arasında sevgi ve dostluk nişanesi veya muaşeret kaidesi uyarınca karşılıksız olarak verilen nesne” anlamını taşır⁸. Hemen akabinde, sözlüklerde **adak**, **andaç**, **atâ**, **atiyye**, **bağış**, **bahşış**, **bergüzar**, **hatıra**, **hayır**, **ihsan**, **ikram**, **ithaf**, **lütuf**, **müjde**, **ödül**, **peşkeş**, **teberru**, **tuhfe**, **yadigâr** kelimelerinin hediye kavramı çerçevesinde ortak ve çeşitli ilgilerle eş anlamlı olarak yer aldığı görülür. Bu kelimelerin ortak bir ilgi ile “vermek” ve “etmek” eylemlerinin tamamlayıcıları olması da söz konusudur.

Atâ⁹, **atiyye**, **bağış**¹⁰, **bahşış**¹¹, **hibe**¹², **ihsan**¹³, **teberru**¹⁴, kelimeleri ortak bir kümede, **atiyye** kelimesinde anlamı belirginleşecek şekilde büyükten küçüğe verilen **bahşış**, **armağan**, **hediye** karşılığı kullanılmaktadır¹⁵. **Hibe**, karşılıksız ve kapsamlı olması, yardım ve ibadet amaçlı bütün bağışlamaları da içine alması bakımından diğerlerinden ayrılır¹⁶.

Hayır¹⁷, **ikram**¹⁸ ve **lütuf**, benzer şekilde iyilik ve yardım eylemlerinde bulunma anlamı ile birleşerek hediye karşılığı kazanmaktadır.

⁵ Hediye ve hediyeleşmenin farklı dinlerde ve toplumlarda nasıl değerlendirildiğine, İslâmî bakış açısıyla konunun nasıl yorumlandığına ilişkin ayrıntılar için bk. Ali Bardakoğlu, “Hediye”, *İslam Ansiklopedisi*, 17. C. Türk Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1998, s.151-155.

⁶ Besim Atalay, *Divanü Lügat-ü Türk* (DLT), IV. C. Ankara 1986, s.751.

⁷ “Armağan” kelimesi Mehmet Doğan’ın sözlüğünde Farsça isim olarak ifade edilmektedir. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* (BTS), Ekim 1996, s. 67. Aynı şekilde *Büyük Larousse*’da “hediye” kelimesi Farsça “ermağan” a bağlanır; 5.C. İstanbul 1992, s.821.

⁸ Ali Bardakoğlu, *age.*, s.151.

⁹ **ata** : Verme, veriş. Bağışlama, bahşış, ihsan, vergi. M.N. Özön, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük* (OTS), İstanbul 1979, s. 49., M. Doğan, *age.*, s.82.

¹⁰ **bağış** : Bağışlanan şey, hibe, teberru. *TS*, s.128.

¹¹ **bahşış** : Bağışlama, ücretten fazla verilen şey. *OTS*, s. 64.

¹² **hibe** : Bağışlama, bağış. *TS*, s. 642.

¹³ **ihsan** : Bağışlama, bağışta bulunma; bağışlanan şey, kayra, lütuf, inayet, atıfet. *TS*, s. 686.

¹⁴ **teberru** : Bağışlama, bağış. *TS*, s.1434.

¹⁵ M. Doğan, *age.*, s.82.

¹⁶ Ali Bardakoğlu, *age.*, s.151.

¹⁷ **hayır** : İyilik, karşılık beklemeden yapılan yardım. *TS*, s. 626.

¹⁸ **ikram** : Bir şeyi armağan olarak, sunma. *TS*, s. 692.

¹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1990, s. 51.

² Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1992, s. 99.

³ Doğan Aksan, *age.*, s.165.

⁴ Doğan Aksan, *Anlambilim*, Engin Yay., Ocak 2005, s.42-48.

Andaç, bergüzar¹⁹, hatıra²⁰ ve yadigâr²¹, bir kişi veya olayı hatırlatan eşya veya kimse anlamıyla bir küme kurmaktadır.

Adak ve ithaf²², hediyeenin eylem biçimleri olarak karşımıza çıkar. Burada vurgulanan hediye olarak verme ya da verilmedir.

Müjde²³ ve ödül²⁴ kelimeleri, hediye anlamında birlikte kullanılırken bir noktada ayrılır; hediyeenin temel özelliklerinden sayılan karşılıksızlık burada gözetilmez. Müjde kelimesi sevinçli bir haber getirene verilen hediye veya bahşiş; ödül ise bir başarı veya iyilik karşılığında verilen armağan, mükâfattır.

Tuhfe²⁵, hediye karşılığı kullanılan Arapça bir isimdir. Hoşa gitme ve güzel olma anlamı da taşır.

Bu örneklere ilaveten, hediyeye ilişkin birikimi göstermek üzere “doğum hediyesi, düğün hediyesi, hediyeelik eşya, hediyeelik, hediyeleşmek, hediye etmek” gibi birçok kelimenin de kullanıldığı görülmektedir²⁶.

1. 2 Tarihî Kaynaklarda Hediye:

Türk dilinin tarihî yadigârları incelendiğinde çoğu yabancı dillerden gelen bu kelime çeşitliliğinin yanında, hediye çeşitliliğini de gösteren bir durum ortaya çıkmaktadır. *Divanü Lügat-it Türk*'te açığ, amuç, armağan, artut, artut ıdhış-, artut kıl-, belek, belekle-(belikle-), but, humaru, ıdhış, tanguk, tuzgu, tuzgulan-, bağışla-, tüzger-(tüzgür-), yarmakan, yigtür-(yiktür-), yüfüş-, yüfüş, yüfüşlüg gibi kelimeler yer almaktadır. Bunlarla da, bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan kelimelerde olduğu gibi kendi aralarında anlam kümeleri oluşturmak mümkündür.

Amuç, armağan ve diğer söylenişi ile **yarmakan** aynı anlamda kullanılmakta ve aile, akraba arasında verilen hediyelere işaret etmektedir²⁷.

¹⁹ **bergüzar** : Anmak için verilen hatıra, armağan, yadigâr. *TS*, s. 173.

²⁰ **hatıra**: Andaç, anmalık, yadigâr. *TS*, s. 618.

²¹ **yadigâr** : Bir kimseyi veya olayı hatırlatan nesne veya kişi. *TS*, s. 1576.

²² **ithaf** : (Birin) adına sunma, armağan etme. *TS*, s. 1133.

²³ **müjde** : Sevindirici haber getirene verilen hediye, muştuluk. *BTS*, s. 814.

²⁴ **ödül** : Bir başarı karşılığında verilen armağan, mükafat. *TS*, s. 1130

²⁵ **tuhfe** : Hediye, hediyeelik. *BTS*, s. 1105.

²⁶ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1988; *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2005.

²⁷ **armagan**: Gittiği yerden doyumlu gelen birisinin yakınlarına verdiği hediye, armağan. Oğuzca. Yarmakan dahi denir, bu amuçtur.

DLT I, s. 140. **amuç**: Doyumluktan verilen armağan. *DLT IV*, s.23.

doyumluk : Doyulacak miktarda olan ve halk ağzında çapul, yağma anlamına gelen bu kelimenin ganimet anlamı da vardır.

Belek de bu sınıftandır; bazen bir yerden başka bir yere gönderilen bir armağan olmasıyla ayrılır²⁸. Benzer şekilde **yüfüş** de yine akraba arasındaki bir çeşit hediyeleşmedir, ancak burada daha çok elbise veya mal ile yardımlaşma söz konusudur²⁹. **Tuzgu³⁰**, yemek olarak verilen armağandır ve yine hısım ve tanıdıklara sunulur.

Hediye, verene ve verilene göre de farklı adlarla anılmaktadır. Söz gelimi han tarafından veriliyorsa bahşiş olur ve **açığ³¹** adını alır. **Artut**, daha çok beylere verilen at veya ata benzer binek hayvanı anlamındaki armağana karşılık olup sonradan her türlü armağan için kullanılan bir kelimedir³². Hakanlara sefer ve benzeri zamanlarda yemek ve ipek kumaş gibi şeylerden verilen hediye ise **tanguk** adını alır. Kelime ödül anlamı da taşımaktadır³³. Büyük bir adamın armağanını getirenin bahşişi koyun gibi bir şey olur ve bunun da adı **but³⁴** tur.

Humaru bir anlamda hatıra, mirastır³⁵.

Hediye konusunda *Divanü Lügat'it Türk*'te geçen sekiz tane fiil vardır: Bugüne yapısı ve anlamıyla gelen **bağışla³⁶**, Anadolu ağızlarında isim biçimi yeniden tespit edilen **belekle³⁷** gibi. Tuzgu isminin fiil biçimi **tuzgulan³⁸**,

(bk. www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozbul). Kelime, *Tarama Sözlüğü*'nde “ganimet, ziyafet, bahşiş” anlamında geçmektedir. Bk. *Yeni Tarama Sözlüğü* (YTS),(Düzenleyen: Cem Dilçin), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1983, s. 204.

²⁸ **belek**: Armağan, konuğun hısımlara getirdiği armağan, bir yerden başka yere gönderilen armağan. *DLT IV*, s. 81; “Erkeğin kız tarafına verdiği düğün hediyesi” anlamında **beleg** şekli de vardır. *DS II*, s. 608; kelime Anadolu ağızlarında “düğün hediyesi; düğünde gelinin başına akrabalar tarafından konulan yazma; düğünde davet için yakın akrabalara yollanan kumaş; yeni bir ev yapıldığı zaman ev sahibi tarafından ustalara hediye etmek üzere evin çatısında bir sırğa bağlanan kumaş parçası; pehlivanlara veya düğünde at yarışlarına katılan binicilere verilen hediye, bahşiş.” anlamlarıyla kullanılır. *Derleme Sözlüğü* (DS) II, s. 609.

²⁹ **yüfüş**: Hısımların -çok kere gerdeğe konulan gelini çeyiz sahibi etmek üzere-elbise ve mal ile yardımlaşması (İlerde kelimenin fiil biçiminin varlığına da değinilecektir.) *DLT III*, s. 11; 73; **yüfüşlüg** : Armağanlı. *DLT III*, s. 12.

³⁰ **tuzgu** : Yoldan geçen hısımlara veya tanıdıklara armağan olarak çıkarılan yemek. *DLT I*, s. 419;424.

³¹ **açığ** : Hanın bahşişi. *DLT I*, s. 63.

³² **artut** : At veya ata benzer armağan olup beylere ve başkalarına verilir. Sonradan bu kelime, her türlü armağan için kullanılır olmuştur. *DLT I*, s.109-114-182.

³³ **tanguk**: Hakanlara sefer ve benzeri zamanlarda yemek ve ipek kumaş gibi şeylerden verilen armağan. *DLT III*, s. s. 363;365.

³⁴ **but** : Bir büyük adam tarafından gönderilen armağanı getiren kişiye verilen bahşiş. Bu, bir adamın birisine armağan olarak gönderdiği atı getirene verilen para, koyun gibi bir şeydir. Bu suretle verilen koyuna but denir. *DLT III*, s. 120.

³⁵ **humaru** : Andaç olmak üzere verilen mala denir. Büyüklerden birisi öldüğünde malından en iyi bir parça hakan için ayrılır. Bu mala dahi “humaru” denir. “Humaru” andaç, hatıra anlamındadır. Uzağa giden bir adamın hısımlarına bıraktığı mala da “humaru” denir. *DLT I*, s. 445; *DTL IV*, 213.

³⁶ **bağışla-** Bağışlamak. *DLT III*, s. 335; *DLT IV*, s. 60.

³⁷ **belekle-** : Armağan kılmak, vermek, hediye etmek. *DLT I*, s. 307; *DLT III*, s. 340. Kelime “armağan kılmak” anlamında belikle- şeklinde de geçer. *DLT IV*, s.82.

³⁸ **tuzgulan-** Yemek hediye etmek. *DLT III*, s. 201.

yemek hediye etmek anlamında bugünkü ikram; **tüzger**-(tüzgür-),³⁹ doğrudan armağan vermek karşılığıdır. **Yigtür**-(yüftür-) ise hediye ile ilgili en temel özelliklerden biri olup "bir şeyle iyilik etmek" demektir⁴⁰. **Idhuş-**, **artut idhuş-** kelimeleri ise bir çeşit armağanlaşma, armağan vermede yarışma demektir⁴¹. Burada yarış, armağanı karşılıklı kılmaktadır. **Yüfüş-** (**yufuş-**) ise ikili kök olarak hem isim hem fiil biçimi ile tespit edilmektedir⁴².

Bir yaşam rehberi olma özelliği ile *Kutadgu Bilig*'de ise, hediye ile ilgili hem söz varlığı için örnekler hem de değerlendirmeler mevcuttur. Söz gelimi, Oğuzmısh'ın Hükümdara öğüdü; ihsanda bulunurken acele etmesi ve çabuk vermesi yolundadır ki bu "*harmanda vermek, ambardan vermektir kolaydır*" atasözünde ifadesini bulmaktadır⁴³.

Kutadgu Bilig'de **açın**-⁴⁴, **açığ kıl** -⁴⁵, **ata**⁴⁶ kelimeleri ihsan, bağış ve atıyye kelimelerinin isim ve birleşik eylem biçimleri olarak kullanılmakta ve **açığ** kelimesi *Divanü Lügat-it-Türk'teki* karşılığını korurken her biri bir yandan da bunların büyükten küçüğe ya da yaratıcıdan kula yöneltilen hediyeler olduklarına işaret etmektedir.

Artut kıl-, *Divanü Lügat-it-Türk'te* belirtilen hediye kavramının asıl anlamından değişen biçimini; yiyecek, giyecek türünden hediyeleri ifade etmektedir.⁴⁷ **Bıçış kıl**-⁴⁸ ise bir yandan değerli hediyelere gönderme yapmakta, bu arada o devir için ipekli kumaşı güç yeterse verilebilecek iyi bir hediye

³⁹ **tüzger**-(tüzgür-) : Armağan vermek. *DLT* II, s. 179.

⁴⁰ *DLT* III, s. 96.

⁴¹ **artut idhuş-** : Armağanlaşmak, armağan vermek. *DLT* I, s. 182; **idhuş-**: Birbirine armağan vermek, armağanlaşmak ve bunda yarış etmek. *DLT* I, s. 182.

⁴² **yüfüş-**: yardımlaşmak, birbiriyle dost olmak. *DLT* III, s. 73. İsim şekli yukarıda verildi.

⁴³ **açığ** birgü erser ivit terk tegür / kıının berge ursa amulluğ ödür. *KB* I, s. 520.

(ihsanda bulunurken acele et ve çabuk ver; cezalandırmak ve dayak atmak hususunda teenni ile hareket et.) *KB* II, s. 378

⁴⁴ tapuğ ka süçindi bu Ay Toldı ke d / İlig me açındı yarı arttı e d *KB* I, s.77.

(Ay Toldı vazifesini büyük bir şevkle ifa etti; hükümdar da ona ihsanda bulundu, yardımcıları ve malı çoğaldı. *KB* II, s. 55.

⁴⁵ Kereglig u kuşığı birisi osay / Yula ku negü teg açığ kıldı ay. *KB* I, s. 7.

(Çerağ olarak naşıl ay ihsan edildi ise bu işler için de anlayışlı ve uygun kimseler lazımdır). *KB* II, s. 5.

⁴⁶ bayattın 'a t a ol u kuşu belgölüg / u kuşın bolur er mis e d g ü lüg. *KB* I, s. 200.

(Akıl şüphesiz tanrının ihsanıdır; insan akıl ile bin türlü iyi kısmet ve nimete nail olur). *KB* II, s. 139.

⁴⁷ şamuğ işçi barça köründi kelip / Tapuğ tozğu birle nes **artut** kılıp. *KB* I, s. 194.

(Hizmetinde bulunanların hepsi gelip tebrik ettiler; hediye olarak yiyecek ve giyecek bir çok şeyler takdim ettiler). *KB* II, s. 135.

⁴⁸ **bıçış kıl** küçüng yetse bıçıl ağı / Usa tiş teri bir kesilsü çoğı. *KB* I, 467.

(Hediye ver; gücün yeterse ipekli kumaş ver; mümkün ise dış kirası ver ki gelenlerin ağız kapansın). *KB* II, s. 337.

saymakta; öte yandan da diğer bir hediye çeşidi olarak **dış terini** göstermektedir. **Dış kirası**⁴⁹ anlamındaki bu kelime, ramazanda iftara gelenlere yapılan para bağışı olmakla karşılık için verilen bir hediye çeşidi sayılabilir.

H.W. Brands, tarihî süreç göz önüne alındığında genel Türkçede eskimiş ve çok seyrek geçen kelimelerden büyük bölümünün bugünkü bölgesel sözlüklerde (özellikle Derleme Sözlüğü'nde) ortaya çıktığına dikkat çeker⁵⁰. Gerek Derleme, gerek Tarama Sözlükleri⁵¹ incelendiğinde hediye karşılığı birçok kelimenin bulunduğu görülür. Bu kelimelerin içinde hem **belek** gibi *Divanü Lügat-i-Türk'ten* takip edebileceğimiz hem de hediye kavramındaki çeşitliliği gösteren örnekler mevcuttur. **Andaç**⁵², **andırıci**⁵³, **takı**⁵⁴ gibi ölçünlü dilde yaşayan kelimeler yanında özellikle evlenme ve düğün kavramları çerçevesinde gündeme gelen hediyelere ilişkin dikkat çekici örnekler de belirlenebilmektedir⁵⁵.

1. 3 Türk Lehçelerinde Hediye:

Çağdaş Türk lehçelerinde hediye kelimeleri için kullanılan karşılıklar da Anadolu ağızlarında yaşayan örneklerle kıyaslandığında ortaklıklar görülür: Başkurt ve Tatar Türkçesinde **bülak**, Kırgız Türkçesinde **belek**; Özbek Türkçesinde **savga** ve **tartık**, Türkmen Türkçesinde **sovgat**; Uygur Türkçesinde **sogat** ve **tartuk** şeklinde geçen kelimelerin, Anadolu ağızlarında **belek** ve **beleg**, **savgat** ve **savkat**⁵⁶, **tartuk** ve **dartuk**⁵⁷ biçimleri hediye, bahşiş, armağan karşılığı olarak kullanılmaktadır⁵⁸.

⁴⁹ **dış kirası** : Sarayda, zengin konaklarında iftardan sonra konuklara verilen armağan, para. Bir kimseye fazladan verilen para, armağan. *TS*, s.384; *BTS*, s. 288.

⁵⁰ D. Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1990, s. 45.

⁵¹ *Derleme Sözlüğü* (DS), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1993, ve *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1983,

⁵² **andaç** : Anı, yadigar. *TS*, s. 97; Hatıra, hediye, armağan. *DS* I, s. 256.

⁵³ **andırıci** : Yadigar. *YTS*, s. 9.

⁵⁴ **takı** : Çoğunlukla evlenen veya nişanlanan birine armağan olarak verilen küpe, bilezik, yüzük gibi şeylerin tümü. *TS*, s. 1404; Düğüne gelenlerin getirdikleri armağan. *DS* X, s. 3807.

⁵⁵ **barak**: Kız evinden oğlan evine gönderilen çiçek; kız evinden oğlan evine gönderilen mendil üzerine yapılan süs. *DS* II, s. 524; **inandık** :Nişan töreninde her iki tarafın birbirlerine verdikleri armağan. *DS* VII, s.2540; **kılıvan** : Düğüne gelenlerin getirdiği armağan. *DS* VIII, s.2799; **cucug** : Armağan. *DS* II, s.1009; **emence** : Parasız verilen, bağışlanan şey. *DS* V, s. 1733; **gereksi** : Bahşiş. *DS* VI, s. 1990; **meak** : Armağan. *DS* VII, s.2477 bu örneklerden birkaçıdır.

⁵⁶ **savga**: Hediye, armağan. *DS* X, s.355; **savgat** (**savkat**) : Hediye, armağan; bahşiş, ihsan. *YTS*, s. 182.

⁵⁷ **tartuk** (**dartuk**) : Pişkeş, armağan. *YTS*, s. 204.

⁵⁸ *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1990, s. 26 ve 330.

2. Atasözlerinde Hediye

Şinasi'nin ifadesiyle, "Durûb-ı Emsâl ki, hikmetü'l-avamdır, lisanından sadır olduğu bir milletin mahiyet-i efkârına delâlet eder"⁵⁹. Gerçekten de her ulusun atasözleri kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünme biçimi, yaşayışı, inanışları, gelenekleri görülür. Böylece her atasözü kendi ulusunun damgasını taşır⁶⁰. Hediye kavramının Türk atasözlerinde geçiş biçimi, bu kültürün söz konusu kavrama yaklaşımı için açıklayıcı olacaktır.

Türk atasözlerinde hediye kavramı doğrudan ve "vermek" eyleminin anlam alanı çerçevesinde dolaylı olarak işlenir. Kaynaklarda, aynı anlamda bir atasözünün öğelerinin yer değişimi -dizgisel bağıntı- ile ayrı söylenişlerine rastlanmaktadır. Ayrıca aynı anlam kümesi içinde farklı atasözleri de mevcuttur. Ortak yönleri bakımından hediyeye ilişkin atasözleri ve ait oldukları anlam kümesi itibarıyla durumları şu başlıklar altında toplanabilir:

2.1 Hediye Değerine İlişkin Atasözleri:

Bu bağlamda hediye miktarı/pahası karşısındaki tutum, âdeta bir olgunluk ve kanaatkârlık göstergesine dönüşür. Hediyeye ilişkin tek beklenti, varlığı ve içtenlikle verilmiş olmasıdır. Hediye ne olduğu değil, taşıdığı mesaj önemlidir. Kaynağı gönül olunca hediye değerinde de o oranda artacaktır.

An beni bir koz ile varsın çürük çıksın.⁶¹

Adam adamı bilsin bir çürük elma olsun.⁶²

Az veren candan çok veren maldan.⁶³

Gönülden kopan ihsanın hayırlısıdır.⁶⁴

Yarım elma, gönül alma.⁶⁵

Dostum beni ansın da bir elma ile olsun.⁶⁶

⁵⁹ Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye adlı eserin önsözü; Ö. Asım Aksoy, "Atasözleri, Deyimler", *TDAY-Belleten* 1962, Ankara 1988, s. 149.

⁶⁰ *Age.*, s. 137.

⁶¹ *Türk Atasözleri ve Deyimleri* (TAVD), I.C, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1992, s. 26; Aynı atasözü "An beni bir koz ile varsın o da çürük çıksın" şeklinde Kemal Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler* (ŞHDA) I.C, İstanbul 1973, s.15'te geçer.

⁶² *Bölge Ağzlarından Derlenen Atasözleri ve Deyimler* (BAAD), I.C, Ankara 1996, s.29.

⁶³ *ŞHDA* I, s.31; *TAVD* I,s.44.

⁶⁴ *TAVD* I, s. 138.

⁶⁵ *ŞHDA* I, s. 240

⁶⁶ *TAVD* I, s.104.

Dost beni ansın da bir yeşil yaprak ile.⁶⁷

Hediye niteliğini belirleyen ölçüyü miktardan ayrı düşünen, iyi ve güzeli önemseyen değerlendirmeler de vardır:

Az olsun, uz olsun; çok olup yavuz olacağına⁶⁸.

Az olsun, öz olsun⁶⁹.

Kimin kime ne tür bir hediye verebileceği konusunda bir ölçü olarak "Yiğit, yiğide at bağışlar." sözü, atı zamanının değerli bir hediyesi olarak gösterir. Aynı zamanda bu, veren ve kendisine verilen arasında dengenin gözetilmesini öngören bir ifadedir.

Çok bilinen bir atasözü olan "Çam sakızı çoban armağanı"⁷⁰ ise dizgisel bağıntı ile farklı anlamlar ifade eder. "Çam sakızı çoban armağanı" sözü, armağanın küçüklüğünü ifade ettiği gibi; kişinin hediyesinin de kendine göre, kendi anlayışı ve imkânı ölçüsünde olacağını gösterir. "Çoban armağanı çam sakızı"⁷¹ söyleyişinde bu durumun vurgusu daha belirgindir. Benzer bir atasözü de "Çoban armağanı kuru kızılca"⁷² şeklinde ve bu minval üzeredir.

2.2 Hediyeye İlişkin Atasözleri:

Hediye değerini tamamen manevî yönüyle önemseyen bir kültür, ister istemez hediye vermeyi ve almayı da bu ölçüyle kurallara bağlayacaktır. Nitekim bu konuda, hediye veren ve alan için iki ayrı tutum; yine verme ve almanın ölçüsü için de iki ayrı yaklaşım kaçınılmaz olmaktadır:

2.1.1. Hediye Veren ve Alanın Tutumu

2.1.1.1 Verilen Hediye Karşısında Hediye Alanın Tutumu:

Az olmakla beraber, "Çam sakızı çoban armağanı" bir hediyeye yaklaşım, "azı çoğa tutmak/saymak" şeklinde olacaktır⁷³. Hediyeyi alırken bunun gönülden olduğunu görmek ve değerini maddî planın arkasında aramak gerekir. Verilen bir hediyeyi değerlendirirken eksigi gediği de, nasıl olduğu da ne olduğu gibi önemli değildir:

⁶⁷ *ŞHDA* I, s. 74.

⁶⁸ *ŞHDA* I, s.30.

⁶⁹ *TAVD* I, 44.

⁷⁰ *ŞHDA* I, s. 57.

⁷¹ *TAVD* I, s. 82.

⁷² *TAVD* I, s. 82; *ŞHDA* I, s. 58

⁷³ Azı çoğa tut. *TAVD* I; s. 45.

Bahşis atın dişine bakılmaz.⁷⁴

Bahşis atın dizgini kopuk sayılmaz.⁷⁵

Beyin verdiği atın dişine bakılmaz.⁷⁶

Bahşis az da olsa kusuruna bakılmaz.⁷⁷

2.1.1.2 Hediye Verenin Vereceği Hediye ile İlgili Tutumu:

Somut olarak maddî bir unsurun hediye edilemediği durumda bile çare tükenmez:

Elinden gelmezse bari dilinden gelsin.⁷⁸

Öte yandan, imkân olduğu takdirde verilenin ölçüsü değişebilmektedir:

Verdin mi doymalı, vurdun mu koymalı.⁷⁹

Verdin mi doyur, vurdun mu duyur.⁸⁰

2.3 Hediye Verme ve Almanın Değeri ve Anlamı

2.3.1. Hediye Verme:

Kişinin kendi menfaat ve benlik duygusundan arınması için iyilik ve yardım amacıyla hediye öne çıkarılmalı, vermekten hiçbir ihtimal için vazgeçilmemelidir:

Almadan evvel vermeyi düşün⁸¹.

Elinden gelen hayrı esirgeme.⁸²

Vermekle mal tükenmez.⁸³

Adamakla mal(deniz) tükenmez.⁸⁴

⁷⁴ TAVD I, s. 47; Başka bir söyleyişi "Bahşis atın nalına bakılmaz." şeklindedir. BAAD I, s.157.

⁷⁵ TAVD I, s. 47.

⁷⁶ ŞHDA I, s. 40.

⁷⁷ BAAD I, s. 57.

⁷⁸ TAVD I, s. 31.

⁷⁹ BAAD I, s.199.

⁸⁰ ŞHDA I, s. 235.

⁸¹ <http://www.geocities.com/CapeCanaveral/orbit/1109/vecsozler/htm>

⁸² ŞHDA I, s.88. Bu atasözünün "Elinden gelen hayrı dirîğ etme." şekli, TAVD I, s. 118'de yer alır.

⁸³ ŞHDA I, s. 235.

⁸⁴ TAVD I, s. 8.

Bağış, hibe, ihsan anlamlarıyla verme eylemi engin gönüllü olmayı gerektirir. Öncelikle vermek, bir erdem olarak gösterilir. Aynı zamanda verici olmak toplumda saygınlık kazanmanın bir yolu da olabilir:

Vermek er kişi kârıdır.⁸⁵

Cennetin kapısını cömert açar.⁸⁶

At yürütmekle yol alır, kibar vermekle ün alır.⁸⁷

Beylik vermekle, erlik vurmakla.⁸⁸

Hediye kavramı çevresinde en önemli öğelerden biri "vermek" eylemidir. Burada ihsan, bağış, bahşis, hibe hangi tür olursa olsun vermenin çoğunlukla tavsiye edildiği görülür. Çünkü "dünyada dost gibi aziz, ihsan gibi leziz bir şey olmaz"⁸⁹; "ihsan, insan gölgesidir"⁹⁰.

Vermek yalnızca tavsiye edilen değil ayrıca övülen bir davranış biçimidir. Her ne kadar "almadan vermek Allah'a mahsus"⁹¹ ise de iyilik ve yardım amacıyla "her ne verirsen elinle o gider seninle"⁹² diye düşünülmektedir.

Atasözleri, karşılıksız vermenin yine de bir şekilde karşılığı olacağını da vurgular. Bu, saygınlık, üstünlük, bereket veya ilâhî bir korunma olabilir:

Veren eli herkes öper.⁹³

Veren el, alan elden üstündür.⁹⁴

Vermekle nimet çoğalır.⁹⁵

Veren el dert görmez.⁹⁶

Karşılık beklemeksizin verme, bir takım kuralları da beraberinde getirir. Her ne kadar bir atasözünde "baya bağ için, yoksula Allah için"⁹⁷ şeklinde genel geçer niyete işaret edilirse de özellikle iyilik amacıyla bağış, ihsan, hibe

⁸⁵ ŞHDA I, s. 235.

⁸⁶ TAVD I; s. 75

⁸⁷ ŞHDA I, s. 56.

⁸⁸ ŞHDA I, s. 235.

⁸⁹ TAVD I, s. 107.

⁹⁰ TAVD II, s. 364.

⁹¹ TAVD I, s. 24.

⁹² TAVD II, s. 216.

⁹³ ŞHDA I, s. 235.

⁹⁴ ŞHDA I, s.235.

⁹⁵ ŞHDA I, s. 235.

⁹⁶ ŞHDA I, s. 235.

⁹⁷ BAAD I, s. 61.

veya teberruda adam seçmemek, gizlilik esasını önemsemek gerekir. Verilenle övünmek, yapılan iyiliğin dil ile bozulmasıdır:

Cömert bağış için adam seçmez.⁹⁸

Sağ elin verdiği sol elin görmesin.⁹⁹

Elden çıkan şeyle övünülmez.¹⁰⁰

Elinle ettiğin hayrı dilinle bozma.¹⁰¹

“Az veren candan, çok veren maldan” atasözü, bir yandan miktarca hediyeye yönelik bir değerlendirmedir, diğer yandan da kendine ait olanı paylaşmanın önemine işaret eder. “Karlı dağdan kar bağışlamak”¹⁰² olumsuz eleştiri alan davranışlardandır:

El kesesinden cömertlik olmaz.¹⁰³

El kesesinden ikram etmek kolaydır.¹⁰⁴

El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım.¹⁰⁵

Bakkal fıncığı ile yar sevilmez.¹⁰⁶

Oysa elinde imkân varken, yeri ve zamanı gelmişken vermek en doğrusudur. Çünkü “harmanda vermek ambardan vermektense kolaydır”¹⁰⁷.

2.3.2 Hediye Alma:

Veren eli alan elden üstün tutan kültür, doğaldır ki almaya karşı aynı derecede sıcak değildir. Her ne kadar almanın yolu vermektense geçerse de, insanoğlunun gönül zenginliğinde karşılıksız verme erdemdir; almaktan vermek de Allah’a mahsustur. Vermek ve almak hayatın doğal süreçlerinden bir olarak kabul edilir.

Veren alır, alan verir.¹⁰⁸

Ver ki alalım¹⁰⁹.

⁹⁸ TAVD I, s. 75.

⁹⁹ ŞHDA I, s. 202; “Bir elin verdiği öbür elin duymasın.”, TAVD I, s. 61; ŞHDA I, s. 43.

¹⁰⁰ ŞHDA I, s. 88.

¹⁰¹ ŞHDA I, s. 90.

¹⁰² TAVD I, s. 144.

¹⁰³ TAVD I, s. 114; ŞHDA I, s. 88.

¹⁰⁴ TAVD I, s. 114.

¹⁰⁵ TAVD I, s. 114; ŞHDA I, s. 88.

¹⁰⁶ BAAD I, 158.

¹⁰⁷ BAAD I, s. 132.

¹⁰⁸ ŞHDA I, s. 235.

Veren eli asmazlar, alan eli kesmezler.¹¹⁰

Atasözlerinde almak, zaman zaman eleştiri ve biraz da ince alay konusu olabilmektedir; hediye almaktan hoşlanan ama vermeye hiç yaklaşmayanlar için Anadolu’da “ver dağının altında büyümüş”¹¹¹ sözü kullanılır.

Hocaya al hoca demişler, ver hoca dememişler.¹¹²

Hocaya sormuşlar almak ile nasılsın, laçın gibi demiş; vermekle nasılsın demişler, başka laf yok mu demiş.¹¹³

Zamane hacısı armağan vermez.¹¹⁴

Verme ile alma arasındaki ilişkinin niteliğine değinen bir atasözü de el ile yapılan hayrın bozulmasına ilişkin bir eleştiri niteliğindedir. “Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez” yaklaşımı çeşitli biçimlerde eleştirilir:

Mendilinde getirir, kursağında götürür.¹¹⁵

Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.¹¹⁶

Elinle verdiğinde dirseğinle dürtersin.¹¹⁷

Zengin hediye verse sıyırıp alır.¹¹⁸

Eli ile verip dirseği ile geri almak.¹¹⁹

SONUÇ

Türk söz varlığı, hediye kavramını bir ayrıntı olmaktan öteye geçirmekte; hayatın düzenlenmesi noktasında bir kurallar bütünü ve değerler sistemi içinde, başlı başına bir olgu olarak göstermektedir.¹²⁰

¹⁰⁹ <http://www.geocities.com/CapeCanaveral/orbit/1109/vecsozler/htm>

¹¹⁰ BAAD I, s. 86.

¹¹¹ BAAD I, s. 170.

¹¹² ŞHDA I, s. 132; TAVD II, s. 224.

¹¹³ ŞHDA I, s. 132; TAVD II, s. 224.

¹¹⁴ ŞHDA I, s. 250.

¹¹⁵ BAAD I, s. 155.

¹¹⁶ TAVD I, s. 65.

¹¹⁷ Altay atasözü, www.ozturkler.com/forum/viewtopic.php?t

¹¹⁸ agv.

¹¹⁹ BAAD I, s. 125.

¹²⁰ Hediye kelimesini “armağan, peşkeş” kelimeleri ile eş anlamlı gösteren Pakalın, “Türklerde hediye manevî bir teamüldür. Misafir ağırlamak, tanıdık ve bildiğe muhtelif vesilelerle peşkeş vermek güzel huylardandır. Medenî memleketlerde de yılbaşı, düğün, seyahat münasebetiyle birbirine hediye verilme usulüdür. Ancak, bu bir maksad-ı mahsus takibedilmeksizin, sırf bir dostluğa dayanırsa hoş görülür. Hatta takdir olunur. Fakat böyle olmayıp da hususî bir maksatla, mukabilinde bir şey temini emeliyle

Söz varlığında hediye kavramına ilişkin kelimelerin çokluğu ve çeşitliliği önemli bir ölçüdür. Dil biliminde genel kabullerden biri, başlangıçta bir kavramı yansıtmak için birden çok göstergenin kullanılamayacağı yönündedir. Eş anlamlı bu ögeler, çok eski zamanlarda ortaya çıkmış olabileceği gibi yabancı dillerden alınma kelimelerin varlığından da kaynaklanabilir¹²¹. Varlığı dildeki zenginliklerden biri sayılan eş anlamlılık, Türkçede hediye kavramını karşılayan kelime çeşitliliği bakımından da kayda değerdir. Hediye kavram alanına giren çok sayıda kelimenin varlığı, bunların hem eş anlamlılık ürünü olması hem de bu kavramın ayrıntılandırılması ile ilişkilidir. Hediye; verene, verilene, hediyein cinsine, özelliğine, verilme sebebine bağlı olarak farklı adlarla anılabilmektedir. Söz konusu kelimelerin tarihî yadigarlardan bugüne yaygın ve ortak bir şekilde ulaşması, Türk lehçelerinde benzer söylenişlerle yer alması önemli bir göstergedir.

Türk atasözleri hediyeyle ilişkin bir adab-ı muaşeret kuralları oluşturacak kadar zengindir. Çoğunlukla hediyeye bakışı belirlemeye yönelik bu kurallar; hediye verirken gönül zenginliğini, alırken alçak gönüllülüğü tavsiye etmekte; hediye ve hediyeleşme olgusunu erdem seviyesine çıkarmaktadır. Yaşamı kendisine bağışlanmış bir hediye kabul eden bu kültürde sevgi, saygı, yardım, paylaşma, feragat, hoşgörü karşılıksız ve gönüllü olarak sunulmaktadır. Bu anlamda hediye, söz konusu değerlerin somutlaşmış göstergesi sayılacaktır.

Atasözleri, karşılıksız vermenin bir erdem olarak öne sürülmesi ve hediyein, verileden veya bir başkasından olmasa bile nihayetinde karşılık görüleceğinin ima edilmesi ile de dikkat çeker. "Ver Allah yoluna, git Allah yoluna"¹²², "baya bağ için, yoksula Allah için"¹²³ gibi sözler bu anlamda hediye verirken maddi bir karşılıktan öte manevî karşılık gözetmeyi önermektedir.

Hediyein hiçbir şekilde küçümsenmeyerek kabulü, makbul sayılması rivayet edilen hadislerde de görülür. O kadar ki kimlere öncelikli olarak hediye verileceği, hediyein verileceği zamana kadar düzenlemelere gidildiği söylenebilir¹²⁴. Bu düzenlemelerin kabulü, söz varlığındaki ayrıntılandırılış ve atasözlerinde uygulamasını bulan tavsiyelerle kendini gösterir.

verilirse o zaman hediye "rüşvet"ten başka bir şey olamaz" diye ayrıntılı bir değerlendirme yapar. Türk toplumunda hediye kavramının taşıdığı değer altını manevî yönü itibarıyla, özellikle çizer. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I. C., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 794.

¹²¹ Doğan Aksan, *Anlambilim*, Ankara 2005, s. 78 vd.

¹²² *TAVD* II, s. 364

¹²³ *BAAD* I, s. 61.

¹²⁴ Bu hadislerden bir kaç şu şekildedir:

"Bana bir koyunun inciğe kadar ayağı hediye edilse, kabul ederim; böyle bir yemeği yemeye çağırılсам, icabet ederim". Tirmizi, *Ahkâm* 10, (1338); "Hediyeleşin, zira hediye, kalpteki kuşkuları giderir. Komşu

Hediye maddesini tarihî temelleri ve dinlerle ilişkisi bakımından ele alan çalışmasında Ali Bardakoğlu, hemen her toplumda görülen hediyeleşme âdetinin neredeyse insanlık tarihî kadar eski bir geçmişi olduğu, modern antropoloji çalışmalarında, ilkel topluluklarda karşılık beklemeden hediye vermenin yanı sıra hediye değişimi ve hediye ile sosyal bağ kurma, itibar ve onur kazanma amacı olduğunun belirlendiğinden söz eder¹²⁵. Türk dili söz varlığı da hediye kavramının her yönüyle sosyal bir olgu olarak değerlendirildiğini, toplumun bu olguyu yaşam tecrübesi ve uygulamaları halinde kültürel birikimine aksettirdiğini gösterir.

Doğumla başlayan hediye, ölümden sonra da devam eder. Belki en içlisi ölümden sonra devam eden dua, temenni ve böylece sergilenmeye çalışılan ebedileştirme çabasıdır.

O halde denilebilir ki; Türk kültürü, hediye kavramı çerçevesinde bir değerler sistemi oluşturmuştur. Bu sistem içinde Allah rızasını kazanmaktan gönül yapmaya, kendini ve karşıdakini yüceltmekten ebedileştirmeye, kıymet bilmekten hak gözetmeye uzanan bir dolu insanî değer barınmaktadır.

KAYNAKLAR

Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil I-II-III*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1990.

Aksan, Doğan, *Anlambilim*, Engin Yay., Ankara 2005.

Aksoy, Ö. Asım, "Atasözleri, Deyimler", *TDAY-Belleten 1962*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1988.

Arat, R. R., *Kutadgu Bilig I-III*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1985.

Atalay, Besim, *Divan u Lügat-it Türk Tercümesi I-IV*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1986.

Bardakoğlu, Ali, "Hediye", *İslam Ansiklopedisi*, C.17, Türk Diyanet Vakfı yay., İstanbul, 1998, s.151-155.

Bölge Ağzılarında Ata Sözlere ve Deyimler I-II, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1996.

Büyük Larousse, Milliyet Yay., İstanbul 1992.

Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1993.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1986.

Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yay., İst. 1996.

kadın, komşusu kadından gelen (hediye) hakir görmesin, bir koyun paçası olsa bile."Tirmizî, *Vela ve'l-Hibe* 6, (2131); "Hediyeleşin ki birbirinize sevgi doğsun ve aradaki düşmanlık bitsin." Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk* 16; Hz. Aişe (ra) anlatıyor: "(Bir gün), ey Allah'ın Resulü! dedim, iki komşum var, hangisine (öncelikle) hediye bulunayım?" "Sana kapı itibarıyla hangisi yakınsa ona!" cevabını verdi. "Buhari, *Edeb* 32, (5155). <http://www.kutubusitte.com/> Kasım 2005.

¹²⁵ Ali Bardakoğlu, *age*, s. 51.

- Eyüboğlu, E. Kemal, *Şiirde ve Halk Dilinde Ata sözleri ve Deyimler I-II*, İst. 1973.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1990.
- Korkmaz, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1992.
- Özön, M.Nihat, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İnkılap Yay., İstanbul 1979.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1.C, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 794.
- Türk Atasözleri ve Deyimleri I-II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İst. 1992.
- Türkçe Sözlük I-II*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1988.
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2005.
- www.geocities.com/CapeCanaveral/orbit/1109/vccsozler/htm
- <http://www.kutubusitte.com/>
- www.ozturkler.com/forum/viewtopic.php?t
- www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozbul
- Yeni Tarama Sözlüğü*, (Düzenleyen: Cem Dilçin), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1983.